06/02/2019

Μνήμη Ιερού Φωτίου

/ Γνώμες

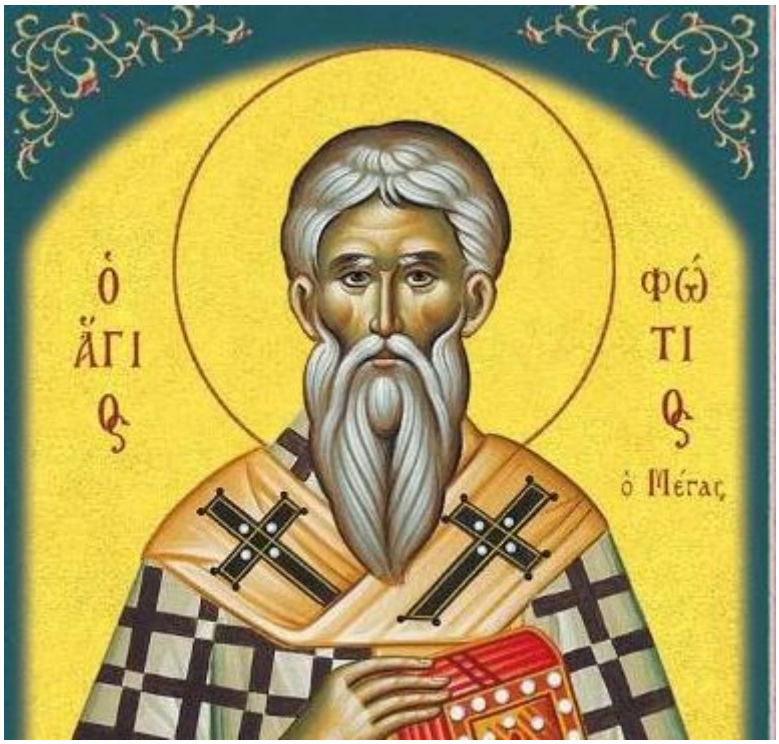

Του Σάββα Ἀλεξάνδρου
Διευθυντοῦ Περιφερειακοῦ Γυμνασίου Ἁγίου Μάμαντος Τραχωνίου

Ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος Πόποβιτς ὑποστηρίζει πώς «οἱ Ἅγιοι εἶναι τό εὐαγγέλιο ἐφηρμοσμένο, ἡ ἴδια ἡ δογματική καί ἠθική διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας στην πράξη». Ἕνα τέτοιο ἐφηρμοσμένο εὐαγγέλιο ὑπῆρξε καί ὁ Μεγάλος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ ἅγιος Φώτιος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκκλησία μας τιμᾶ τή μνήμη στίς 6 Φεβρουαρίου. Ἔζησε τόν 9ο αἰώνα. Στήν περίπτωσή του εἰδικά στόν τομέα τῆς γνώσης ἰσχύει ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Φιλοθέου τοῦ Κόκκινου, Μεγάλου Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος μιλώντας γιά τό εὖρος τῆς γνώσης τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἀναφέρε: «οὐδέ γάρ ἔδει τήν τοιαύτην ψυχήν τε καί φύσιν μή μετέχειν τῶν ἐκεῖθεν βελῶν τε καί ὅπλων», δηλαδή δέν ἦταν δυνατόν μία τέτοια προσωπικότητα νά μήν ἦταν κάτοχος καί τῆς θύραθεν ἀλλά καί εὐρύτερα τῆς ἀνθρώπινης σοφίας. Τό ἴδιο ἀκριβῶς ἰσχύει καί γιά τόν πατέρα μας τόν ἱερό Φώτιο, πού θά μποροῦσε κανείς νά τόν χαρακτηρίσει ὡς ἕνα ἀριστοκράτη τοῦ πνεύματος. Ὁ βιογράφος του ἀναφέρει πώς ἐκτός τῶν ἄλλων σπούδασε ἀρχαία ἑλληνική φιλολογία, ρητορική καί ἰατρική. Ἕνας μεγάλος ἐχθρός του, ὁ ἐπίσκοπος Παφλαγονίας Νικήτας Δαβίδ ἀναγνωρίζοντας τό εὖρος τῶν γνώσεών του ἔγραψε γιά αὐτόν: «Ἦταν κάτοχος τῆς γραμματικῆς, τῆς ποίησης, τῆς ρητορικῆς, τῆς φιλοσοφίας καί μάλιστα τῆς ἰατρικῆς καί κάθε ἄλλης ἐπιστήμης, σέ τόσο μεγάλο βαθμό εἶχε ὅλες αὐτές τίς γνώσεις, ὥστε ὑπερεῖχε τῶν ἄλλων καί προσπαθοῦσαν

ὅλοι να τόν μιμηθοῦν, ἀλλά δέν μποροῦσαν. Μέ ὅλα αὐτά ἦταν προικισμένος. Γι᾽ αὐτόν μποροῦσε νά γραφεῖ καί ὁλόκληρο βιβλίο».

Παράλληλα ὅμως ἦταν καί ἄριστος γνώστης τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί βαθύς μελετητής τῶν θεοφόρων πατέρων. Ἦταν λοιπόν θά λέγαμε ἕνας ἀριστοκράτης τοῦ πνεύματος καί μέ την ἐνδοκοσμική ἔννοια τοῦ ὅρου ἀλλά καί με τήν καθαρά ἐκκλησιολογική. Εἶναι γνωστό πώς διετέλεσε καθηγητής στό Πανεπιστήμιο τῆς Μαγναύρας. Σέ αὐτό δίδαξε ρητορική, διαλεκτική, φιλοσοφία καί ἀρχαίους Ἕλληνες κλασικούς. Ἐπιπρόσθετα δίδαξε ἑρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, μαθηματικά, λογική καί νομική, δηλαδή θά μποροῦσε νά τόν χαρακτηρίσει κάποιος σάν ἕνα πανεπιστήμονα τῆς ἐποχῆς του. Κύριο ὅμως χαρακτηριστικό τῆς ὅλης προσωπικότητάς του ὑπῆρξε ἡ ταπείνωσή του ἐξαιτίας τῆς ὁποίας εἵλκυσε σαν μαγνήτης τή Θεία χάρη, πού τόν κατέστησε θέσει καί ἐνεργείᾳ Θεόν. Εἶναι χαρακτηριστικό αὐτό πού ἀναφέρει ὁ βιογράφος τοῦ ἱεροῦ πατρός: «δέν ἦταν μόνο ἔξοχος δάσκαλος, ἀλλά καί σπουδαῖος ἀκροατής και θεωροῦσε ἄξιον εὐγνωμοσύνης ἐκεῖνον πού προέβαλλε γνώμη καλύτερη ἀπό τήν δική του». Ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ πώς ἡ πολιτεία τόν τίμησε μέ τό ἀξίωμα τοῦ Πρωτοασικρήτη, δηλαδή τοῦ ἀρχιγραμματέα καί ἀργότερα μέ τό ἀξίωμα τοῦ Πρωτοσπαθάριου, δηλαδή τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Τήν ἐποχή ἐκείνη μέσα στόν χῶρο τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχαν δυό ὁμάδες οὐσιαστικά δυό τάσεις, ἡ μία ἦταν ἡ ὁμάδα τῶν ζηλωτῶν μέ ἀρχηγό τόν Πατριάρχη Ἰγνάτιο, πού ὑποτιμοῦσε τή φιλοσοφία καί τά κλασικά γράμματα, καί ἡ ἄλλη ἦταν ἡ τάση τῶν μετριοπαθῶν μέ ἐπικεφαλῆς τόν ἅγιο Φώτιο, πού ἀγαποῦσε τά κλασικά γράμματα καί την κλασική φιλοσοφία.

Μετά τήν ἀπομάκρυνση τοῦ Ἰγνατίου ἀπό τόν Πατριαρχικό θρόνο, ὅλος ὁ λαός ἀπαίτησε νά γίνει Πατριάρχης ὁ λαϊκός μέχρι τότε Φώτιος. Σέ ἕξι μέρες πέρασε ἀπό τους διάφορους βαθμούς τῆς ἱεροσύνης καί τελικά τήν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων τό 857 χειροτονήθηκε Ἐπίσκοπος στόν ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ ἱερός πατήρ ἀνέπτυξε ἐκτός τῶν ἄλλων ἀξιόλογο ἱεραποστολικό ἔργο. Ὁ Ἅγιός μας ὑπῆρξε ὁ ἐμπνευστής τῆς ἰδέας τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν μέχρι τότε εἰδωλολατρῶν Σλάβων. Τό ἔργο αὐτό ἀναλαμβάνουν μέ τίς εὐλογίες του οἱ ἀδελφοί Κύριλλος καί Μεθόδιος. Ἀξίζει πάλι νά σημειωθεῖ ὅτι ἐπίσης μέ τίς εὐλογίες του ἐπιχειρεῖται καί ὁ ἐκχριστιανισμός τῶν Χαζάρων. Ἀξιόλογη ἀπό ἐκκλησιολογική ἄποψη ἦταν καί ἡ προσπάθειά του γιά ἐδραίωση τοῦ Ὀρθόδοξου φρονήματος ἀνάμεσα στόν λαό. Ὁ Ἅγιος μέ τούς θεολογικούς λόγους καταπολέμησε τις εἰκονομαχικές ἀντιλήψεις, πού φαίνεται πώς ὑπῆρχαν ἀκόμη πολύ ἔντονες την ἐποχή του.

Στή ζωή του βρίσκει πλήρη ἐφαρμογή ἡ θεολογική τοποθέτηση τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος σαφῶς ἀποφαίνεται. «Οὐδείς ἀπείραστος δυνηθήσεται εἰσελθεῖν εἰς τήν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἔπαρον γάρ τούς πειρασμούς καί οὐδείς ὁ σωζόμενος». Γιά τήν προάσπιση τῆς Ὀρθοδοξίας καί το ὅλο ἦθος του ἐκθρονίζεται ἀπό τόν θρόνο του ἀπό τόν αὐτοκράτορα Βασίλειο Μακεδόνα, ὁ ὁποῖος προβαίνει

σέ αὐτή τήν ἀπαράδεκτη ἐνέργεια, γιά νά ἔχει τήν εὔνοια τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος διάκειται ἐχθρικά προς τόν Ἅγιο, γιατί στέκει ἐμπόδιο στά σχέδιά του γιά τήν ἐπέκταση τῆς ἰσχύος του στην Ὀρθόδοξη ἀνατολή ἀλλά καί τήν ἀπόρριψη τῶν αἱρετικῶν ἀπόψεών του. Ἐξορίζεται, ὑπομένει τά πάνδεινα μέ ὑπομονή και πραότητα. Ὅταν τελικά ἀποκαθίσταται στόν θρόνο του, λειτουργεῖ συναινετικά και ἑνώνει διά τῆς ἀγάπης τά μέλη τῆς ἐκκλησίας. Γιά ἕνα χρονικό διάστημα εἰρηνεύει ἡ ἐκκλησία, ἀλλά καί πάλι ὁ Ἅγιος διώκεται καί ἐξορίζεται ἀπό τόν Λέοντα 6ο τον Σοφό, πού ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Ἁγίου καί εὐεργετήθηκε μάλιστα ἀπό αὐτόν. Τελικά ὁ Ἅγιός μας πεθαίνει ἐξόριστος στή μονή τῶν Ἀρμενιανῶν.

Ὁ ἱερός Φώτιος ἄφησε κληρονομιά στην ἐκκλησία ἔργα θεολογικά, ὑπομνήματα στήν Ἁγία Γραφή, ἀπολογητικά, ἱστορικοφιλολογικά, ὁμιλίες, ἐπιστολές και ὕμνους πού συνέταξε προς τιμή τῆς κυρίας Θεοτόκου, τῆς ἁγίας Εἰρήνης και τοῦ ἁγίου Μεθοδίου τοῦ Ὁμολογητοῦ. Τό σπουδαιότερο ἔργο του ὑπῆρξε ἡ Μυριόβιβλος, πού ἀποτελεῖται ἀπό 281 βιβλία ἤ τίτλους. Ἐνδιαφέρουσες εἶναι καί οἱ θεολογικές τοποθετήσεις του, πού ἐκφράζουν ἀκριβῶς τό ὀρθόδοξο ὕφος του καί τό γεγονός πώς ὁ ἴδιος βρισκόταν μέσα στό πνεῦμα τῶν θεοφόρων Πατέρων. Ἔτσι παραδείγματος χάρη ἐκθειάζοντας ὁ Ἅγιος τήν ἀρετή τῆς ἀκτημοσύνης ἀναφέρει: «ὁ κοινός δεσπότης ὅλων παιδαγωγεῖ τούς μαθητές του καί ὁδηγώντάς τους στό στάδιο τῆς ἀκτημοσύνης δέν ἐπέτρεπε νά συμπαρασύρονται ἀπό κανέναν ἀπό τά ὑλικά πράγματα καί τά ἱκανά νά σύρουν πρός τά κάτω, οὔτε ἀπό αὐτά μέ τά ὁποῖα εἶναι δεμένος ὁ κόσμος αὐτός πού ρέει καί ὁδηγεῖται προς τή φθορά». Ἐξάλλου κινούμενος μέσα στο πνεῦμα τῆς διάκρισης, ἐνῶ ἐκθειάζει την ἀκτημοσύνη, δέν ἐμποδίζει τήν ἀπόκτηση ὑλικῶν ἀγαθῶν φτάνει νά ἔχει ὁ ἄνθρωπος τήν ἀπροσπάθεια τοῦ νοῦ, δηλαδή νά μην προσκολλᾶται ὁ νοῦς του στά ὑλικά ἀγαθά. Σάν παράδειγμα φέρνει τούς μαθητές τοῦ Χριστοῦ πού εἶχαν τό γλωσσόκομο και δέχονταν χρήματα πού ἔριχναν κάποιοι, ἀσφαλῶς γιά νά καλύπτονται στοιχειώδεις ὑλικές ἀνάγκες ἤ γιά νά βοηθοῦν ἀναγκεμένους ἀνθρώπους. «Γλωσσόκομο εἶχεν καί τούς βάλλοντας ἐδέχετο, ὥστε οὔ τό μη κεκτῆσθαι ἁπλῶς, ἀλλά τό μή τούτοις ἔχεσθαι καί προσηλῶσθαι».

Ζώντας ὁ ἴδιος μέσα στό πνεῦμα τῆς πλήρους πραότητας καί ἀνεξικακίας, προβάλλει ὡς πρότυπα αὐτῶν τῶν ἀρετῶν τόν πρωτομάρτυρα Στέφανο ἀλλά καί τόν ἴδιο τον Χριστό: «οὐκ ἐναντιοῦται δέ ἡμῖν οὐδέν, οὔτε Στέφανος τῶν μαρτύρων πρῶτος τους φονευτάς εὐλογήσας, ἀλλ᾽ οὐκ᾽ ἀραῖς ὀμνύμενος οὔτε πρό αὐτοῦ ὁ κοινός δεσπότης ὑπέρ τῶν σταυρωτῶν τόν Πατέρα ἐξιλεούμενος».

Ἐξάλλου νά τονιστεῖ πώς βαθύς θεολόγος ὁ ἱερός πατήρ ἀναπτύσσοντας τήν ἔννοια τοῦ κακοῦ καί ποιά ἡ εὐθύνη τοῦ Θεοῦ θά πεῖ: «κακά μέν λέγεσθαι κυρίως τά ἁμαρτήματα ὧν ἐστίν ὁ Θεός ἀναίτιος». Παρακάτω δε εὑρισκόμενος σέ πλήρη ταύτιση μέ τόν ἱερό Χρυσόστομο πού ὑποστηρίζει πώς: «τίποτα λοιπόν δέν φυγαδεύει τήν ἁμαρτία ὅσο ἡ ἀρρώστεια καί ὁ πόνος», θά πεῖ ἀπό την πλευρά τή δική του: «κακά λοιπόν πού δεν τά θέλει ὁ ἄνθρωπος στή ζωή του ὅπως ἡ ἀρρώστεια, ἡ φτώχεια καί οἱ πληγές, ἡ Θεία Πρόνοια οἰκονομεῖ ὥστε ὅλα αὐτά νά

ἀναστέλλονται καί νά καθαίρεται ἡ ψυχή ἀπό τίς ἁμαρτίες».
Ἐκστατικός ὁ θεῖος πατήρ μιλώντας γιά το ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Χριστοῦ καί ἰδιαίτερα γιά τίς σωτηριολογικές ἔννοιες τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ἀναφέρει: «μέ τό γεγονός τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἐπετεύχθη ἡ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καί ἡ διάλυση τῆς κυριαρχίας τοῦ διαβόλου».
Μέ δέος ὁ ἴδιος ὄντας δάσκαλος τῆς θεολογικῆς ἑρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς θά πεῖ γιά αὐτήν. Πρέπει νά μήν εἴμαστε ὀκνηροί ὅσον ἀφορᾶ τή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, γιατί εἶναι πηγή ψυχοφελῶν καί σωτήριων νοημάτων τά θεῖα λόγια καί ὅσο αὐτά τά μαθαίνουμε, τόσο ἄφθονα πηγάζει καί ἡ χάρη τῶν ἱερῶν νοημάτων.
Ἐξάλλου σπουδαία ἀπό θεολογική ἄποψη εἶναι καί ἡ θέση τοῦ ἱεροῦ πατρός ἀναφορικά μέ τό θέμα τῆς θέωσης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Ὁ ἅγιος ἀκράδαντα πιστεύει πώς μόνο μέ τήν ὑπέρβαση τῶν παθῶν ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ τήν ἁγία ἐπιθυμία τῆς θεώσεως καί τοῦ ἁγιασμοῦ καί πορεύεται προς τά ἄνω, διαφορετικά ἄν κατακλύζεται ἀπό τά χαμαίζηλα πάθη ἔστω καί ἄν ἄνθρωποι καλῆς διάθεσης θέλουν νά τόν βοηθήσουν, οὐσιαστικά δέν πετυχαίνουν τίποτε.
Ὁ ὅλος βίος καί ἡ κατά Θεόν πολιτεία του ἔπεισαν τήν ἐκκλησία νά τοῦ ἀπονείμει τον τίτλο Μέγας. Ὄντως ὁ ἱερός Φώτιος, ὁ Μεγάλος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας, ὑπῆρξε Μέγας, γιατί ὅπως ὑποστηρίζουν μεγάλοι σπουδαῖοι ἱστορικοί θεολόγοι ὑπῆρξε ἐκεῖνο τό φωτεινό λυχνάρι πού ἔλαμπε μέ τη ζωή καί μέ τόν λόγο του, καί πού μέ τους σπινθῆρες τῆς νέας ζωῆς πού ἄναψε, φούντωσε τή μεγάλη ἐκείνη φλόγα, πού σκόρπισε τό φῶς σέ ὅλο τόν μεσαιωνικό ἑλληνισμό. Δίκαια θά μποροῦσε νά χαρακτηριστεῖ ἡ μηχανή ἐκείνη πού στό διάβα της ἐπηρέασε ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς ζωῆς, θρησκευτικά, θεολογικά φιλολογικά, ἐπιστημονικά, πολιτικά, πολιτιστικά, παιδαγωγικά καί ἱεραποστολικά.
(Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό “Παράκληση. Περιοδική
Ἔκδοση Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λεμεσοῦ”, τεῦχος 92)